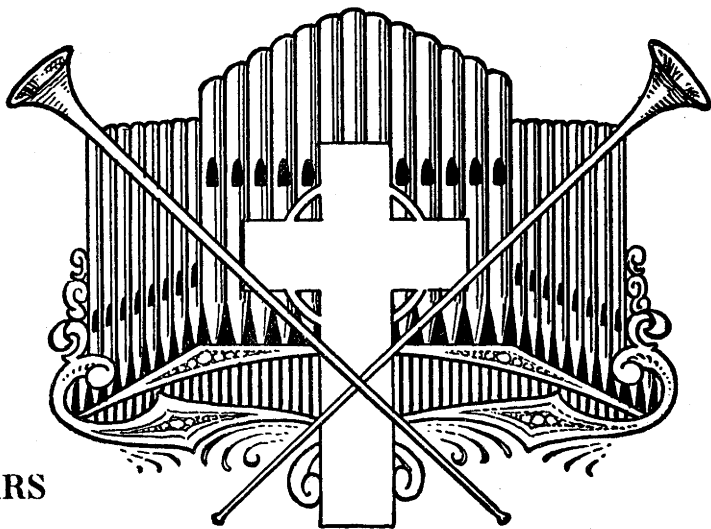

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

15 MARS

1929

FJÄRDE ÅRGÅNGEN

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN *BENGT CNATTINGIUS*, LINKÖPING, PROFESSOR *OTTO OLSSON*, STOCKHOLM,
KOMMINISTERN, TEOL. LIC. *KNUT PETERS*, HÅSTHOLMEN, OCH MUSIKDIREKTÖR
SVANTE SJÖBERG, KARLSKRONA

UTGIVEN AV KOMMINISTER *ARTHUR ADELL*, STJÄRNORP

HED. ADR.: *STJÄRNORP*, RT. 4A. EXPEDITIONENS ADR.: *GLEERUPS FÖRLAG, LUND*, RT. 111
Postgiro 31495 Postgiro 30843

INNEHÅLL:

Docent *C. A. Moberg*, Uppsala: Den gregorianska sången i den romerska kyrkan. — Mag.
Art. *Mogens Wöldike*, Köpenhamn: Thomas Laub og Dansk Kirkesang. — Komminister
A. Adell, Stjärnorp: Kyrkklockor. — Recensioner. — Meddelanden.

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Pris 4:50 per år

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
A. Adell: Kyrkklockor	44
— » — Den praktiska prästutbildningen	132
— » — Högmässa och kyrkoår	154
F. M. Allard: Predikan vid vespergudstjänst i Skara domkyrka den 15 aug. 1929	161
G. Aulén: Nya riktlinjer för arbetet inom Kyrkosångens Vänner	59
Y. Brilioth: Kyrkomötet i Örebro 1529	49
B. Cnattingius: Utställningen av kyrklig textilkonst	17
— » — Konst och liturgi	165
G. Herrlin: Vid friska vatten	130
H. Hägglund: Ett kapitel om predikans genesis	145
E. Liedgren: Glömda rikedomar	177
A. Malmberg: En predikosamling ur psalmvalssynpunkt	182
O. Mannström: Två morgonhymner från gamla kyrkan	12
C. A. Moberg: Den gregorianska sången i den romerska kyrkan	33
— » — Pius X och den kyrkliga musiken	71
— » — »Ny saktighet» inom nutida katolsk kyrkomusikalisk komposition	81
— » — Musikhistoriska lärdomar	104
G. Molis-Mellberg: Psalmbooksfrågans behandling vid kyrkomötet i Finland	5
— » — Handboksfrågornas behandling vid senaste kyrkomötet i Finland	19
O. Olsson: Orgelspelets mästare	152
K. Peters: Sveriges första svenska kyrkohandbok	54, 65
— » — Dopritualet i 1529 års handbok	100
— » — Till prefationens musikaliska historia i Sverige	138
C. Rogberg: Schütz' Musikalische Exequien	10
A. Runbäck: Den unisona körens uppgifter vid högmässan	111
— » — Till frågan om högmässans inledning	167
S. Sjöberg: Erfarenheter från bruket av Koraler till Nya Psalmer	1
— » — Kyrkomusikernas lönefråga	77
M. Wöldike: Thomas Laub og Dansk kirkesang	41
D. Åhlén: Carl Lundell	97
— » — Bachfesten i Leipzig	120
— » — Kurt Thomas	158
W. Åhlén: Nutida orgelproblem	140

Redogörelser och större meddelanden.

	Sid.		Sid.
Om den rätta bönen	1	Nya orglar	32, 80, 128, 191
Bön vid kyrkosångsmöte	129	Händels Messias	16, 32
Bön vid kantors tillträde	129	Bachs juloratorium	31, 48
Kyrkosångens Vänner	28, 62, 191	Schütz' Jesu sju ord på korset	80
Sveriges allmänna Organist- och Kantorsförening	29, 125, 191	Matrikel över svenska kyrkomusici	94
Sveriges Kyrkosångsförbund	30, 191	Sveriges äldsta kyrkoklocka	16
400-års jubileet i Örebro	95	Vigeland dekorerar Lunds domkyrka?	16
Körjubileer: Norrköpings S:t Olai	30	Öppna kyrkor	31
Valdemsarviks kyrkokör	95	Klassisk orgelmusik	128, 160
Karlskrona musikför.	95	Prenumerationsanmälan	191
Kurser och möten: Möteskalender	80	Danmark: Nordiskt körmöte	124
Lit.-kyrkomus. kurs i Skara	95, 141	Norge: Liturgisk nämnd	96
D:o i Karlshamn	95, 127	Trondhjems domkyrka	96
D:o i Berg	126	Norges organistförening	160
Organistkurs i Uppsala	128	Finland: De nya melodierna till psalm- bokstillägget	9
Kyrkliga mötet i Stockholm	95	Kyrkomusikdagar i Helsingfors... ..	14
Petrus de Dacia, ruinspel	142	Svensk sångfest i Jakobstad	16
Kyrkliga Frivilligkåren i Upsala	186	Åbo domkyrkas 700-årsfest... ..	16, 96
Orgeldispositioner	88, 174, 185	Svenska kantor-organistför.	32

	Sid.		Sid.
<i>Tyskland</i> : 17:e Bachfesten	32, 120	<i>England</i> : Evangeliska alliansen och	
2:a Schützfesten	32	engelska kyrkohandboken	13

Recensioner.

A. Litteratur.

<i>H. Biedermann</i> : Aktuelle Orgelbaufragen	143	<i>R. v. Liliencron</i> : Chorordnung	92
<i>M. Björkquist</i> : Den bundna och den fria kyrkan	189	<i>G. Lizell</i> : Den sv. högmässogudstj. ...	154
<i>Bärenreiter-Jahrbuch 1929</i>	47	— » — Vårt kyrkoår	154
<i>C. F. Hennerberg</i> : Orgelns byggnad... ..	25	<i>O. Mannström</i> : Livstrådet	189
<i>Jahrbuch für Liturgiewissenschaft</i>	190	<i>Der Musikant</i>	124
<i>A. Jonæ</i> : Öva dig i gudaktighet	89	<i>Musik und Kirche</i> ..	47
<i>Julböcker</i> : Julhelg för sv. hem	188	<i>H. Olén</i> : Svenska kyrkomusici	25
Linköpings stifts julbok	188	<i>Th. Peterson</i> : Själens vägar	190
Lunds stifts julbok	188	<i>G. Ramin</i> : Gedanken zur Klärung des Orgelproblems	140
Till hembygden	189	<i>Svenskt kyrkoliv i Finland</i>	90
<i>O. Larsson</i> : Kyrkoideal	92	<i>N. Söderblom</i> : Luthers lilla katekes... ..	144
<i>E. Liedgren</i> : Svensk psalmdiktning	79	<i>E. Wellesz</i> : Bysantinsiska Musik	190
<i>K. Liesenberg</i> : Der Einfluss der Liturgie ..	165	<i>N. Zettergren</i> : Svensk gudstjänstritual ..	144
		<i>M. Åmark</i> : Kyrkklockor	44

B. Musik.

<i>A. André</i> n: Svenska stamsånger.....	123	<i>Th. Laub</i> : Musik og Kirke, Dansk Kirkesang, Andelige sange..... (41),	90
<i>J. C. Bach</i> : 44 Choräle	176	<i>A. Lehtonen & J. Sundberg</i> : Passionsvesper	124
<i>J. Blennow</i> : Körsånger.....	27	<i>V. Lübeck</i> : Weihnachtskantate	143
<i>D. Buxtehude</i> : Missa brevis.....	79	<i>A. Mendelssohn</i> : 6 Choralvorspiele ...	176
<i>Dansk Org.-foren. Präludiesamling</i>	79	<i>G. Molis-Mellberg</i> : Vesper	92
<i>C. H. Debois</i> : Sonate D dur... ..	122	<i>W. A. Mozart</i> : Dir, Seele des Weltalls ..	123
<i>H. v. Eyken</i> : Musikalischer Teil zu Liliencrons Chorordnung	92	<i>M. Praetorius</i> : Weihnachtslieder	143
<i>I. Hannikainen</i> : Vårt hemvist	94	<i>N. L. Sagnér</i> : Vid juletid	93
<i>H. L. Hassler</i> : Vier Psalmen	27	<i>F. Schmidt</i> : Celler Passion 1637	48
— » — Mein Lieb	123	<i>H. Schütz</i> : Musikalische Exequien.....	10
<i>O. Jochum</i> : Christ und die Welt	143	— » — Der 23 Psalm	143
<i>P. Kickstat</i> : Choralvorspiele	176	— » — Geistliche Konzerte	143
<i>H. Klemetti</i> : 11 andliga sånger	123	<i>K. Straube</i> : Alte Meister des Orgelspiels.....	152
40 nya koralförspel, utg. av ärkestiftets organist förening	26, 47	<i>Ur kyrkokörernas repertoar I—II</i>	123
<i>A. Krieger</i> : Arien	143	<i>D. Vikander</i> : Svenska skolkvartetten III	93
<i>E. Kyander</i> : Stilla är kvällen.....	94		

In Memoriam.

Lektor <i>A. E. Friedlander</i>	13	Kyrkoherde <i>K. G. Hauffman</i>	24
---------------------------------------	----	--	----

Musikbilaga.

	Häfte		Häfte
<i>J. S. Bach</i> : Pingsthymn	4	<i>J. Kugelman</i> n — <i>J. S. Bach</i> : Dig skall	—
— » — Kom stilla död	4	ditt Sion sjunga.....	1
— » — Aftonpsalm	4	<i>G. P. Palestrina</i> : Hell, dag så ljus ...	4

Kungörelse.

Förenade organist-, kantors- och klockaretjänsten

i Norrköpings Norra församling kungöres härmed till ansökan ledig.

Den tjänstgöringsskyldighet, som är förenad med organist- och kantors-tjänsten, är närmare angiven i särskild instruktion, som kan erhållas från pastorsämbetet. Klockaretjänsten är av mera formell natur, enär de egentliga klockaresysslorna skötas av annan befattningshavare.

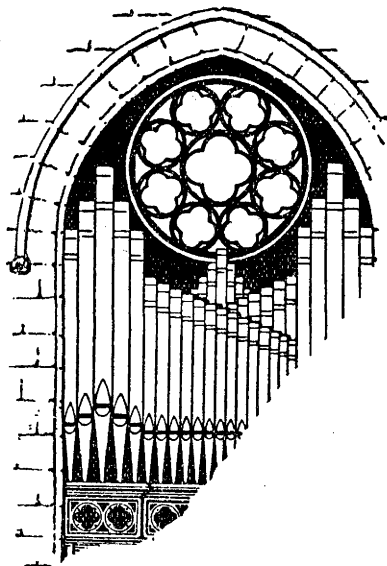
Grundlönen jämte den f. n. utgående tillfälliga löneförbättringen utgöra tillsammans 2,600: — kr. Tre ålderstillägg å 300 kr. efter resp. 5, 10 och 15 års tjänstgöring finnas. Å nämnda belopp beräknas dyrtidstillägg, som f. n. utgår med 35 %. I lönen ingår den hyresersättning, som enligt § 7 av prästerskapets privilegier kan anses tillkomma klockare. Fråga om ny löne-reglering är väckt och håller på att utredas.

Blivande tjänsteinnehavare skall vara skyldig att underkasta sig den om-reglering av tjänsterna, som framdeles kan komma att beslutas. Sedvanlig borgen ställes.

Ansökningar insändas till kyrkorådet i Norrköpings Norra församling före den 1 april 1929.

Norrköpings Norra församling den 19 jan. 1929.

Kyrkorådet.

Tonskönhet

och ett gediget omsorgs-
fullt utförande giva våra
K Y R K O O R G L A R

en rangplats inom mo-
dern orgelbyggnads-
konst

A. MÅRTENSSONS ORGELFABRIK
LUND

Den gregorianska sången i den romerska kyrkan.

(En historisk återblick.)

TJUGOFEM ÅR hava förflutit efter den liturgiskt-musikaliska restauration inom den katolska kyrkan, som knyter sig till Pius X:s pontifikat och, med de modifikationer tidsomständigheterna själva framtvingit, återinfört den under senmedeltiden använda, oreformerade gregorianska sången. Påvens berömda *Motu proprio* angående liturgisk och överhuvud kyrklig musik är nämligen daterat den 22 nov. 1903, och ett annat, vari den vatikanska redaktionskommittén tillsattes, den 25 april året därpå. Betydelsen av den påvliga skrivelserna är i själva verket avgörande, icke enbart för den katolska kyrkans rituella musik under oöverskådlig tid framåt, utan även för europeisk kyrklig tonkonsts gestaltning i vårt århundrade. För att förstå detta, torde en kortfattad historik vara nödvändig över de katolska liturgiskt-musikaliska strävandena från motreformationens dagar till vår tid, därnäst ett ingående på den påvliga skrivelsernas allmänna synpunkter och slutligen en blick på den nutida komponistgeneration, som i mer eller mindre hög grad ställt sin konst till den kristna gudstjänstens förfogande. En särskild artikel skall ägnas vardera av dessa synpunkter.

Den reaktion, som vid mitten av 1500-talet uppstått gent emot de kyrkliga reformatorernas, framförallt Luthers, verksamhet och fått namnet motreformationen, kom också att efterhand innefatta en revision av de liturgiska böckerna. I enlighet med den för Trient-konciliet uppställda normen: ett återställande och befastande av gammal kyrklig tradition i tro och handling, ett återvändande till de första kristna århundradenas allvar och gripande enkelhet, hade en påvlig kommission redan under kardinal Sirleto försökt redigera en upplaga av breviariet »ad pristinum morem et institutum», som efter jämförelse mellan flera gamla breviarier utkom år 1568 med påvens approbation; det följdes två år senare av missalet, som t. v. bildade avslutningen på de igångsatta liturgisträvandena. Bådadera kommo ut under Pius V:s pontifikat och avsågo endast att tillmötesgå Trient-konciliets allmänna önskemål om anslutning till traditionen men voro ingalunda resultatet av någon kyrkomusikalisk reform från påvens sida, som man menat. Om någon förändring av melodierna var heller icke tal.

Gent emot de under humanismens inflytande stående reformböckernas utseende från förra delen av 1500-talet förtjänar denna pianska upplaga allt erkännande; den var verkligen ett försök till återupplivande av den gamla liturgin och en seger för traditionen. Man hade icke vågat och velat röra på själva grundstocken i liturgin men utestängt en del under de sistförflutna två århundradena i skilda länder gjorda tillägg; det var mot musikalisk abusos man här inskridit. — Icke mer än sju år senare skulle emellertid detta arbete bli föremål för en kraftig kritik och detta från ingen mindre än Pius V:s efterträdare, Gregorius XIII:s sida. Man hade från olika håll framhållit för Gregorius, att Trient-böckerna voro befläckade med allehanda fel, vartill musiksättare, skrivare och tryckare gjort sig skyldiga. För att häva dessa påstådda missförhållanden, uppdrog påven åt Palestrina och en Annibale Zoilo att utföra en koralreform, vilken enligt den påvliga skrivelsen framförallt borde förbättra *obscuritates* (d. v. s. oklarheter i notering och textunderlägg), *superfluitates* (överflödigheter, d. v. s. de i Trient-redaktionen gjorda uteslutningarna och tilläggen), *barbarismi* (d. v. s. felaktigheter i prosodin, framför allt rörande stavelsekvantitet), *contrarietates* (motsägelser, d. v. s. varianter och olika läsarter). De båda medlemmarna av påvliga kapellet, Palestrina och Zoilo, vilka erhållit full frihet att vid sig fästa även andra krafter till verkets utförande, hade till uppdrag att genomarbota samtliga ifrågakommande böcker: främst *graduale* och *antifonarium*, därefter psalteriet och övriga sångböcker. De bägge konstnärerna togo med friskt mod itu med saken och lära ha fullbordat den svåraste och viktigaste delen av arbetet redan året efter påvens fullmakt, då hela företaget avbröts efter föreställningar hos påven från konungen av Spanien, Filip II. — Lyckliga omständigheter hava gjort, att till vår tid bevarats ett slags referat av de båda redaktörernas arbetsmetod. »I koralen finnes», heter det där, »... en sådan anhopning av noter på enstaka stavelser, att följderna blir icke blott ett språkfel, utan orden bli överhuvud icke mer förstäligen vid sjungandet. Denna brist har genomgående och grundligt blivit avhjälpt sålunda: vi taga t. ex. ordet 'dominus'. Nu stå på slutstavelserna så många noter, att ordet blir oförståeligt, då det sjunges. De noter ha nu blivit bortskurna, som icke syntes vara ändamålsenliga, och så är hela saken klar ... Vidare äro 'barbarismerna' avlägsnade från långa och korta stavelser, något som fanns nästan på vartenda ställe i den nyss anförda sången ... också denna svåra brist är grundligen botad ...» Men i alla fall hade melodin, försäkrar vår anonyme referent, genom något underverk *samma utseende som förut!* Ja han vågar t. o. m. påstå, att »... ännu mindre har något företagits i fråga om tonaliteten, — blott talrika inadvartenser hava rättats, som just

förefunnos i detta avseende, t. ex. i ett flertal antifoner, mässor och responsorier, som förväxlat den riktiga tonen med en annan. I stället för denna har den mot tonarten svarande noten insatts . . .» Vi behöva inte reflektera alltför mycket över detta program för att inse dess ödesdigra verkan på det arma offret, den gregorianska koralen. Under de bägge i polyfonins konst välförfarna mästarnas händer hade reformen vuxit ut till sådana dimensioner, att den måste falla på sin egen orimlighet. I själva verket hade de överskridit sin befogenhet, och resultatet stod i direkt strid mot Gregorius' intentioner: ett rättande av sådana fel, som insmugit sig i Trient-utgåvan. Palestrina och Zoilo levde i en tid, som var föga ägnad att göra den ärevördiga gregorianska koralen full rättvisa; därtill saknades ej blott de historiska förutsättningarna utan även den konstnärliga inställningen. Humanismen ansåg sig äga patent på det latinska språkets rätta behandling. »Idealet för ett breviarium för dessa elegantissimi et politissimi homines var», skriver Bäumer (*Geschichte des Breviers*, s. 384), »en i ciceroniansk latinitet avfattad officiebok, vars hymner om möjligt borde klinga som horatiska oden . . . i ett sådant breviarium borde väl egentligen Plato och Homeros, Virgilius, Cicero och Seneca fått plats bredvid kyrkofäderna och de apostoliska breven. Ty huvudsaken var ju . . . att återställa stylus quo meliora nitebant saecula.» Om också dessa överdrivna humanistspråk blivit behörigen tillbakavisade genom konciliets i Trient egna böcker, var likväl den allmänna uppfattningen böjd att ge humanisterna rätt i deras kritik, åtminstone i huvudsak. Den polyfona musiken, som genom Palestrina nådde sin högsta fullkomning, hade snart sett sina bästa dagar; en så småningom allt målmedvetnare och kraftigare reaktion gent emot den nederländska musikstilens ensidiga kontrapunktik vann allt större utbredning och nådde en första uppseendeväckande höjdpunkt i de kring sekelskiftet framgångsrika musikdramatiska försöken inom den aristokratiska florentiner-cameratan. Ur den mera objektiva polyfona satsen hade så småningom en huvudstämma löst sig ut och drog till sig allt som fanns av uttrycksfullhet och melodirikedom i satsen samt degraderade övriga stämmor till att bilda en harmonisk fyllnad. Solisten, bäraren av det subjektiva elementet, den beledsagade solomelodin, segrade över kören, det konsertanta stilelementet, d. v. s. växlingen mellan soli och körgrupper, bemäktigade sig de liturgiskt-musikaliska formerna och omdanade dem i subjektiv och dramatisk anda.

Palestrinas och Zoilos arbete var emellertid avbrutet, påven hade troligen återtagit det åt dem givna uppdraget och tvungits resignera inför de överväldigande svårigheterna att genomföra verket. Då reformen åter blev aktuell, hade 1600-talet inbrutit, Gregorius XIII dött och

efterträtts av Paul V. En ny kongregation hade också sett dagen och skulle komma att spela en betydelsefull roll i den kyrkliga tonkonstens historia: *Sacrorum rituum congregatio* (S. R. C., de heliga riternas kongregation, stiftad 1587 genom bullan *Immensa aeterna Dei* och där nämnd på 5. plats bland 15 kongregationer). Denna kommittés program bestod i att »övervaka bibehållandet av gamla riter, återinförande och reformering av några ceremonier, som lämnats obeaktade eller berövats sin ursprungliga renhet, slutligen revidering av pontifikalet, ritualet och ceremonialet . . .» Anmärkningsvärt är härvidlag, att såväl gradualet som antifonariet saknas. Det kan ej gärna tydas annorlunda, än att varje tanke på en liturgiskt-musikalisk reform låg denna tids kyrkomyndigheter fjärran. Om det oaktat reformtanken aktualiserades, berodde detta på helt andra och i hög grad profana omständigheter. Tvenne boktryckerisakkunniga män hade gjort försök med att sätta upp de liturgiska sångböckerna i kolossalformat med knytnävstora nottecken, alltså ett försök till tryckning i stil med de väldiga handskrivna folianter, varmed man betjänade en hel sångkör i metropolitan-, katedral-, kollegiat-, regular- och klosterkyrkorna. De bägge männen, Fulgentius och Parasoli, hade efter ett oändligt köpsläende lyckats komma över Palestrinas och Zoilos reformerade gradualemanuskript och sökte nu med list och övertalningar skaffa sig gehör hos ritkongregationen för att utverka icke blott tryckstillstånd av en »stor-bokstavs- och stor-not-upplaga» utan även, att de hittills i bruk varande tryckta liturgiska sångböckerna skulle förklaras ogiltiga. Men sedan manuskripten granskats av en prövningsnämnd och förelagts ritkongregationen, fann denna att »med hänsyn till de fel, varianter och inkonsekvenser, varav de ifrågavarande böckerna äro fulla, så förbjödes deras tryckning såväl inom som utom Rom». Man kunde av flera anledningar omöjligen tro, att hela arbetet härrörde från Palestrina, vilket det nu i själva verket inte heller gjorde, eftersom Zoilo också varit med och, vad värre var, eftersom Palestrinas son, Iginio, vars roll i denna affär varit allt annat än hederlig, låtit andra fullborda bl. a. hela sanctuariet (alltså nära hälften av gradualet) och nästan hela antifonariet men föregivit, att Palestrina skrivit också dessa delar. Palestrinas arbete torde emellertid hava inskränkt sig till mässproprietis dominikale och till några responsorier (i påskveckan?), möjligen ytterligare till kvatemberveckornas feriale och de i dominikalet förekommande vigilierna. I en sexårig process mellan köparne av Pierluigis förmenta reformböcker å ena sidan och den store mästarens son och arvinge, Iginio, å den andra, förlorade den sistnämnde; bokköpet fick återgå, Iginio stämplades helt enkelt som bedragare och till något praktiskt resultat för reformeringen av koralböckerna hade det natur-

ligtvis icke kommit. — Åter en gång skulle emellertid den segslitna frågan bringas upp till diskussion, även denna gång av en typografiskt och ekonomiskt smart man, Raimondi, som 1607 förvärvat sig den ovannämnde Parasolis nyttjanderätt till den ominösa uppfinningen »tryck med stora bokstäver och stora nottyper». Åtskilliga förbättringar, utförda av den nye patentinnehavaren, gjorde detta tryckförfarande ganska lyckat och Raimondi räknade nu, ej alldeles utan skäl, med att beveka påven, Paul V, till en reform, varigenom tryckaren skulle bli i stånd att förtjäna hundratusentals, att ej säga millioner, scudi. Han såg ut att lyckas bra i sina förehavanden, han erhöll 15 års förlängning av patenträttigheterna samt fick t. o. m. till stånd en sexmannakommitté av berömda musiker (Bernardo Nanini, Mancini, Giovanelli, Soriano, Feline och Anerio), varav två utvaldes att fullborda arbetet (Soriano och Anerio). Duumviratet fick i uppdrag att *genomse* de hittills brukliga sånghöckerna samt revidera dem, och »om det är nödvändigt, förbättra och tillfoga eller bortta det, som synes dem motsvara deras konsts fordringar». Redan i början av 1612 var arbetet fullbordat, Raimondi syntes alltjämt kunna glädja sig åt framgång, påven skulle skriva en bulla, vartill Raimondi hade djärvt göra upp förslag, och enligt denna skulle den katolska världen förpliktigas att köpa endast Raimondis upplagor. Just då den energiske boktryckaren stod inför förverkligandet av förhoppningar, som han hyst i flera årtionden, borttrycktes han av döden 1614 under övervakandet av tryckningen. Den påvliga rekommendationsskrivelsen hade efter införande i några exemplar återtagits, ja man kunde säga, att Vatikanen t. o. m. givit företaget sitt misstroendevotum i och med utgivande samma år, 1614, av ett *Rituale Romanum*, vars melodier högst betydligt avveko från dem i Raimondis *graduale*.

Gradualet, som utkom åren 1614—1615 från Medicéernas tryckeri i Rom och på grund därav kallats »*Editio Medicaea*», hade sålunda tillkommit på föranstaltande av en penninghungrig boktryckare, utrustad med diplomatisk smidighet och en sällspord energi. *Medicae*gradualet hade varit ett privat företag, som aldrig erhållit påvlig approbation och fått nöja sig med ett enkelt »*cum permissu Superiorum*» på titelbladet i st. f. de maktord, Raimondi i sin förmätenhet hoppats på. I likhet med Palestrina-Zoilo-revisionen bestod den nu i tryck fixerade uti ett *anpassande av den gregorianska koralen efter då för tiden giltiga musikaliska konstuppfattningar, däremot icke i ett försök till historisk restauration*. Få tidsåldrar torde i själva verket hava varit så föga ägnade som just 1600-talet för en historiskt grundad revidering av den liturgiska musiken i enlighet med Tridentinska mötets vackra program. Den dramatiskt inriktade monodiska musikstilen hade vunnit sina

skönaste framgångar i Monteverdis lidelsefulla operaverk, nya instrumental- och vokalformer tävlade om tonsättarnas, musikernas och dilettanternas intresse. Den som vet med vilken rent av vanvettig iver det italienska folket gav sig hän åt operan, ger säkerligen Molitor rätt, då han skriver: »Sig själv en gåta, erbjöd denna tid blott halva och motsägande ideal för en koralreform. På vem skulle reformatörerna lyssna? vem skulle de följa? och framför allt: vari skulle man ackommodera sig efter denna oroliga tidens ande, eller rättare: denna tidens andar?»

Det kan synas onödigt att orda så mycket om *Medicaea* av 1614, eftersom den aldrig blev officiellt erkänd och sålunda skadan icke kunnat bliva stor. I själva verket var den ytterst föga och sporadiskt spridd, någon lukrativ affär blev företaget knappast och den skulle alltså förtjäna föga mera intresse än *Graduale Junta* m. fl. tryck från denna tid. Men *Medicaea* skulle under 1800-talet spela en högst ödesdiger roll. — Det genom romantiken växande intresset för historisk forskning hade på ett glädjande sätt också tagit sig an liturgi och kyrklig musik. Studiet därav hade underlättats genom storartade urkundpublikationer, *Scriptores ecclesiastici de musica sacra potissimum*, utgivna av furstabboten i St. Blasien i Schwarzwald, Martin Gerbert, fortsatta av flamländaren Cousse-makers *Scriptorum de musica medii aevi nova series*. Den schweiziske benediktinern Anselm Schubiger och den tyske folkskoleinspektören Raymund Schlecht började vid denna tid sina värdefulla koralforskningar. Den allmänna önskan var en kyrkomusikalisk revision, som borde anknyta till den märkligt enhetliga tradition, man funnit i gamla handskrifter, gent emot den babyloniska förbistringen i alla de otaliga koraltrycken alltifrån 1500-talets början. På enstaka håll i Frankrike och Tyskland sökte man praktiskt tillgodogöra sig den utsökta tradition, som kom till synes i handskrifter i Chambrai, Reims och Trier. — Med ens förändrade sig emellertid situationen, i det att ritkongregationen år 1868 gav approbation åt en ny koralutgåva, som återgick på det olyckliga medicéiska *gradualet* och till redaktör hade den påvliga prelaten, monsignore Franz Xaver Haberl (1840—1910). Denne hade efter studier i Rom och som organist utbildat sig till en gedigen kännare av 1500-talets polyfoni, främst Palestrinas verk, varav han efter 1879 ombesörjde större delen av en kritisk samlingsupplaga, som börjat 1862 och avslutades vid 300-årsjubiléet av mästarens död (1894). Utan närmare studier hade Haberl kommit till det beklagansvärda resultatet, att *Editio Medicaea* av 1614—15 var en vederbörligen autoriserad upplaga, redigerad av Palestrina, och därför lämplig som grundval för en reform, genom vilken man skulle befrias från det inom kyrkan härskande koralfördärvet. Den nya upp-

lagen mottogs med blandade känslor inom de sakförståndigas krets. Varnande röster från både italienskt, franskt och tyskt håll höjdes, föreställningar gjordes i Rom; allt var förgäves, ritkongregationen icke blott vägrade upphäva privilegiet utan den utfärdade nya och skärpta bestämmelser till förmån för dr Haberls reformböcker. Dessa hade i rask följd kommit ut och vunnit stor spridning liksom även redaktörens därtill lämpade läroböcker och koralbeledsagningar för orgel; av de förra märkes *Magister choralis*, som sedan 1864 utkommit i 12 upplagor och översattes till en mängd främmande språk, av de senare: *Orgelbegleitung zum Ordinarium missae, Graduale, Vesperale* o. s. v. Det fanns ingen framkomlig väg för oppositionen att gå mer än forskningens. Här om någonsin måste en förutsättningslös granskning av den gregorianska koralens historia och genetiska utveckling fälla utslaget. Ett energiskt forskningsarbete igångsattes: de franska benedikтинerna i Solesmes kunde 1889 påbörja sin storslagna serie *Paléographie musicale*, vilken i ny serie fortsattes än i dag. Genom utomordentliga fotografiska reproduktioner ledde utgivarna i bevis, att den gregorianska koralpraxis allt intill 1500-talet varit underbart enhetlig, medan däremot de olika koraltrycken under detta och följande århundraden uppvisa en provkarta av mot varandra och mot handskriftbeståndet stridande läsarter, varvid *Editio Medicaea* snarast tagit priset i fråga om pietetslös förvanskning. Andra strävanden för samma mål skola vi beröra i nästa artikel.

År 1898 utgick dr Haberls och Pustet-förlagets koralboksprivilegium och nu gällde det, huru kurian och ritkongregationen skulle ställa sig. Stridigheterna antogo rent gigantiska proportioner, lidelserna förblindade de kämpande, förryckte proportionerna och fördunklade målet, vilket var gemensamt för alla partier. Då utkom ett arbete, som från vetenskaplig synpunkt avgjorde hela frågan och väl även förmådde påven att fatta ett beslut: den tyske Beuron-benediktinern Rafael Molitors stora arbete, *Die nachtridentinische Choral-Reform zu Rom. Ein Beitrag zur Musikgeschichte des XVII. Jahrhunderts*. Första bandets förord är daterat den 8. dec. 1900, i maj följande år riktade påven Leo XIII ett brev till abboten i Solesmes-klostret, vari han uttalar sitt tack för munkarnas storslagna och värdefulla arbete. Detta var det första tecknet till en omsvängning på högsta ort. År 1902 kom andra bandet av Molitors verk, och tiden hade blivit mogen för ett avgörande. Vävnaden av legender omkring Gregorius XIII:s förmenta sanktionerade reform, böcker, som utförts av Palestrina och fortsatts av andra samt utkommit på Medicéernas tryckeri 1614—15, revs obarmhärtigt i stycken, och företagets karaktär av osympatisk bokhandlarspekulation blev uppenbar.

Det var i denna situation, som påven Pius X utsände sitt Motu proprio och bragte hela frågan in på andra, sunda banor. Kurian vägrade Regensburgerböckerna sin sanktion och anbefalldes utgivandet av en ny, på opartiska, strängt vetenskapliga studier fotad koraledition, till vilket ändamål en koralkommission utnämndes, som skulle följa de av påven i Motu proprio 1903 angivna riktlinjerna. Kyrialet öppnade 1905 raden av böcker i den nya redaktionen, följt av gradualet, 1908, och antiphonarium pro diurnis horis 1912, vilka genom ett flertal dekret från S. R. C. förklarades som obligatoriska för hela den katolska kristenheten. Så tillkom Editio Vaticana.

Men detta verk hade skett långtifrån smärtfritt. Den påvliga kommissionen, vari benediktinerna i Solesmes representerades av Dom Pothier, splittrades snart i olika läger, varvid Solesmespartiet företrädde den arkaistiska synpunkten, att äldsta anträffbara läsart skulle vara avgörande för reformupplagens avfattning. Man önskade sålunda, för att taga ett exempel, återställa tritonushårdheter (intervallet f—h eller b—e), och återinföra den arkaiska recitationstonen h (i 8. och 3. kyrkotonen), ting som varit alldeles ur bruk under hela senare medeltiden och vilkas avskaffande tydligen sammanhängt med någon musikalisk naturlag, vars verkliga natur vi icke känna. Företrädarna för denna arkeologiska riktning råkade f. ö. in i en filologisk återvändsgränd, då snart ojäviga forskningsbevis kunde framläggas för den åsikten, att den gregorianska sången före det Guidonska notlinjesystemets införande nyttjat fjärdedelstoner och odiastematiska tonsteg, vilka väl också borde bibehållas, om det »arkeologiska» partiet skulle taga konsekvenserna av sitt arkaiska program, men svårligen skulle praktiskt kunna utföras ens av de skickligaste sångare. Det oaktat fortsatte de att hårdnackat vidhålla sin mening, som numera för dem blivit en prestigefråga. Det måste sålunda sluta med en katastrof för Solesmes-benediktinerna. I ett brev av den 24 juni 1905 blev redaktionsarbetet dem fråntaget. Man kan inte annat än beklaga det öde, som övergick de om koralforskningen så högt förtjänta Solesmesmunkarna, vilka i sin halsstarriga iver att åt sin egen orden rädda äran att ha varit normgivande för hela den kommande gregorianska sångpraxis, velat sätta sin ordens intresse framom hela kyrkans. Det allra mest beklagansvärda och egendomliga är dock den fanatiska och fränstötande propaganda, som det »arkeologiska» partiet igångsatte gent emot den pianska upplagan och som kulminerade i hotet om en »*konkurrensupplaga*», något som dessbättre icke hittills förverkligats.

Editio Vaticanas utgångspunkt var en musikaliskt bildad påves kloka och vidsynta ord. Därav kommer sig denna reformerade koralutgåvas inre värde och dess segertåg genom världen. Pius X:s Motu proprio

blev emellertid också utgångspunkten för en allmän kyrkomusikalisk renässans i den katolska världen. Näst efter den liturgiska koralen hade påvens Motu proprio givit rum åt den polyfona omklädnaden av denna koral i den stil, som utmejslades till sin högsta fulländning av Palestrina. Påvens maning till odling av denna stilart blev av vittgående betydelse för den europeiska musikkulturen. Ledamoten av den påvliga koralkommissionen, professor Peter Wagner, skrev år 1907 om den pianska upplagan: »Den kommer att hava till följd ett livfullt återuppväckande av den gamla konsten på ett sätt, som motsvarar viljan hos den högsta laggivaren för liturgien och koralkonstens traditionella regler». Nu, dryga 20 år efteråt, kan man iakttaga, att detta yttrande icke innebar några överord. Åt Motu proprio och dess betydelse skola några följande artiklar ägnas.

Carl-Allan Moberg.

Thomas Laub og Dansk Kirkesang.

DEN DANSKE Kirkemusiks Fornyer, Komponisten *Thomas Laub*, er født den 5 December 1852 i Langaa Præstegaard. Efter at være blevet Student studerede han først Teologi, derefter Musik ved Det Kongelige Danske Musikkonservatorium og senere ældre Musik under et Aars Studieophold i Italien. 1884 blev han Organist ved Helligaandskirken i København og 1891, efter N. W. Gade, Organist ved Holmens Kirke, fra hvilken Stilling han søgte sin Afsked 1924. Sine sidste Leveaar var han mest optaget af Kompositions- og Lærervirksomhed. Han døde 4 Februar 1927 efter et halvt Hundredeaars Virksomhed i den danske Folkekirke.

Bag disse rent ydre Data ligger et Arbejde for Kirken og Folket, saa stort som ikke før nogen dansk Kirkemusiker har ydet. Laub kunde sikkert være gaaet andre Veje, være blevet Komponist i det Verden kalder »Stort Format» eller Forgangsmand paa det musikvidenskabelige Omraade, men han valgte den stille Virken for Folkets og Kirkens Musik; han gav Afkald paa at leve med i Samtidens Musik, hvoraf jo Størsteparten arbejder sig bort fra det kirkelig-folkelige, for at samle sine Evner om sin Opgave: At trænge tilbunds, finde ind til det inderste Væsen i de gamle Musikstilarter, som i svundne Tider var Kirkens og Folkets. Hans Modstandere bebrejdede ham hans store Ensidighed; vi kan nu se, at den var nødvendig, for at han kunde leve sig saa stærkt ind i Kirkens Musikprog, at den gamle Kirkesang ved ham kunde vækkes til nyt Liv, at han kunde faa Middelalderens kirkelig-folkelige Tone til at klinge endnu engang og med fornyet Kraft.

Jeg har anført dette som en indre menneskelig Grund til, at Laub i sit Arbejde blev *den store*, at hans Arbejde ved den stærke Fordybelse staar saa højt over hans Aandsfrænders. Jeg skal nu forsøge for mine svenske Læsere at give et Indtryk af de kirkemusikalske Forhold, Laub forefandt her i Danmark, da han begyndte sit Livsværk. Idéen: at forny den protestantiske Kirkesang i Reformationsaarhundredets Aand — er jo ingenlunde Laubs; allerede før Midten af forrige Aarhundrede begyndte de tyske Foregangsmænd deres Arbejde, og i Norge og Sverige kom senere lignende Synspunkter frem. I Tyskland drejede det sig egentlig kun om Rekonstruktion af ødelagte Kirkemelodier — i Norge blev der intet af Sagen: den nye norske officielle Koralbog er af meget blandet Indhold, især er de ældre Melodier ilde behandlet — og i Sverige har jeg Indtryk af, at man for Menighedssangens Vedkommende holder fast ved det 17—18 Aarhundredes Koralform, mens man søger den kirkemusikalske Fornyelse i den liturgiske Sang og i Korsangen, et Arbejde, hvis Standpunkt og storslaaede Organisering har vakt vor Beundring.

Hos os i Danmark er derimod Menighedens Salmesang Hovedsagen, og ogsaa vi fik midt i forrige Aarhundrede en kirkemusikalsk Fornyelse, men rigtignok paa en hel anden Basis, end Tilfældet var i Tyskland. Vore førende Kirkemusikere fra den Tid, *Rung* og *Berggreen*, kendte nok noget til den ældre Kirkemusik og interesserede sig for den, men kun af rent historiske Grunde; i Virkeligheden var de fuldt optaget af Samtidens Musik og søgte den kirkemusikalske Fornyelse der. Ved *Grundtvigs* rige Salmedigtning var der skabt en naturlig Trang til Fornyelse ogsaa af Tonerne; men, mærkeligt nok, lærte Datidens Kirkemusikere intet af den bærende Tanke i Grundtvigs Gerning: Foreningen af Kristendom og Historie; istedet for at søge om bag den stive Koral og finde frem til Reformationstidens levende Sang, brød de Broerne af bag sig, og gik til Samtidens verdslige Musik, *den danske Romance* — formodentlig i den gode Tro: at saaledes havde man jo gjort paa Reformationstiden. Men den Gang kunde det gøres, fordi man da gik til den gamle Folkeviser, hvis Toner er vokset op i Ly af Kirken og er præget af dens Aand og Musik. I forrige Aarhundrede kom man derimod til en Musik, som intet havde med Kirken at gøre, og som har sine Rødder i Operaen. Ganske vist er Romancen Blomsten af den nyere danske Musik, og mange af de kirkelige Romancemelodier rent musikalsk set overordentlig skønne, men alligevel var Vejen ikke den rette — Romancen har ikke *Salmetonen*; den staar i afgjort Modsætning til den gamle Kirketone. Men det vilde man ikke forstaa den Gang; man glædede sig over den skønne Musik, lagde Hovedvægten paa det *æstetiske*, ikke paa det *kirkelige*. De fleste af mine Læsere

har derfor sikkert det Indtryk, at det ejendommelige ved dansk Menighedssang er Romancen, som den skønnest er formet i *Rungs*, *Weyses*, *Hartmanns* og *Barnekows* Melodier.

Saaledes var det, men saaledes er det ikke mere, idet Thomas Laubs Fornylsesarbejde, som det fremtræder i hans Hovedværk »*Dansk Kirkesang*» (Wilhelm Hansen, 1918), har vendt den danske Kirkesang fra de fremmede Toner og knyttet Forbindelsen igen med Reformationstidens Sang. Laubs Opgave var i Virkeligheden dobbelt: dels skulde han, ligesom sine tyske Frænder, rekonstruere de gamle Melodier, han i vanrøgtet Skikkelse forefandt i vor Kirkesang, og finde frem de bedste Melodier blandt de mange glemte Skatte fra det 16 Aarhundrede — og dels skulde han skaffe Erstatning for Romancen, som jo i Længden aldrig vil kunne enes med den gamle Sang, d. v. s. skaffe nye Melodier i Tilslutning til de gamle. Paa Baggrund af Opgavens Størrelse skal Storheden i hans Arbejde ses. I Ungdoms- og Manddomsaarene er det især den første Del af Opgaven, Laub giver sig i Kast med. Ved en uhyre Flid arbejdede han sig igennem Musik fra alle Stilperioder, arbejdede sig tilvejs, saa han fra sit høje Stade fik det Overblik over Musikudviklingen, det klare historiske Syn, som han mente var nødvendig for at kende sit Stof tilbunds. »Man maa kende en Tings Oprindelse, Udvikling, Forfald, ja dens Grænser, for ret at forstaa Tingen», har han engang sagt. Hver Side i »*Dansk Kirkesang*» vidner om hans store Overblik over, Kendskab og Kærlighed til sit Stof. Blandt Reformationstidens talrige Melodivarianter har han altid udsøgt de skønneste og bedst syngelige, og blandt Reformationstidens Melodier fandt han de betydeligste frem og satte dem til senere Salmeord; med sin dybe og inderlige Forstaaelse af vore Salmer havde han et lykkeligt Greb paa at sætte de rigtige Ord og de rigtige Toner sammen, saa de næsten gør Indtryk af at være født sammen. Hans Stilstudier og utrættelige Arbejden paa at fuldkommengøre sine Evner paa dette lille Omraade — den kirkelige Vise — præger frem for alt Harmoniseringerne, hans rent tekniske Kunnen paa dette Omraade var enorm, og hans Evne til at optage sine Forbilleders, det 16 Aarhundredes store Vokalmestres Skrivemaade og Ejendommeligheder i sig, benytte dem frit til sit Brug, give dem Liv og Kraft — gør, at hans Arbejde staar fuldt paa Højde med hine Tidens. Hvor mange Gange overraskes man ikke over at finde en *Hasslers* Kraft, en *Prætorius'* naturlige Elegance og en *Vulpus'* selvfølgelige Simpelhed forenet i hans Harmoniseringer?

Men han blev ikke staaende ved det rekonstruerende Arbejde. Det blev ham i Aarenes Løb mere og mere klart, at skulde den gamle Stil bestaa sin Prøve, maatte den vise, at den stadig ejede den store Livskraft, Evnen til at forny sig, skyde friske Skud. Til at begynde med,

har han næppe troet, at det skulde blive ved ham, men jo ældre han blev, desto ungdommeligere viste hans Skaberkraft sig, og paa sine gamle Dage, efter et Livs Syslen med den gamle Kirkesang, skænkede han den danske Menighed en Række Salmemelodier i Kirkestil (de fleste findes i førnævnte Samling af 1918), egne Kompositioner i bevidst Tilslutning til den gamle Tone.

Man vil næppe tro, at et enkelt Menneske har kunnet skabe saa mange Melodier, paa een Gang kunstnerisk værdifulde og egnede til at bære Menighedens Tale ved Gudstjenesten — man kan kun forstaa det, naar man tænker paa, at det, der gav ham Skaberkraft, var hans Idé: Kirkesangens Genfødelse levendegjort i Historiens Aand, og at han satte sit Liv ind paa denne Idé. Hans Melodier er i Virkeligheden hævet over en almindelig æstetisk Vurdering; deres Storhed er den klassiske Skønhed: at de altid udtrykker det, de skal, og intet mere, at Melodierne, som han selv saa ofte har sagt det, »skal være Tjener for Ordet, lægge sit ja og Amen til Ordet».

Jeg gentager tilsidst: hvad mange forgæves har forsøgt (f. Ex. de katolske Kirkemusikeres mislykkede Forsøg paa at komponere i Palestrinastil), er lykkedes for denne enkelte Mand: at leve sig saa stærkt ind i en Musikstil, der gennem Aarhundreder kun var Tjener for Kirkens Ord, at han kunde faa dens kirkelig-folkelige Tone til at klinge endnu en Gang gennem sine Toner. Ved ham er den gamle Kirkesang vakt til nyt Liv, og gennem hans Melodier har den vist sin Evne til at leve videre, til at forny sig selv. Det er hans store Gerning, det er i Virkeligheden hans Sags Sejr.

»Dansk Kirkesang» er ikke alene et af dansk Aandslivs største Monumenter; Værket er tillige rent musikalsk set saa højtstaaende, at jeg vil mene, at ogsaa andre Landes Kirkemusikere — især de skandinaviske Landes — kan have det største Udbytte af at studere det. Den, der vil trænge nærmere ind i Laubs Synspunkter, vil jeg henvise til hans Bog, »Musik og Kirke» (Gyldendal., 1920) — en af de bedste Bøger om Musik.

Mogens Wöldike.

Kyrkklockor.

Mats Åmark: *Kyrkklockor, Klockare och Klocksägner i Dalarne*. Dalarnes Hembygdsförbunds skrifter 6. En studie över Dalarnes kyrkklockor i historien, kulturen och folktron. Diakonistyrelsens förlag 1928. Pris kr. 6: 50.

Sveriges grundlärdede expert på kyrkklockor och allt vad därmed hör samman har med sitt arbete om Dalarnes kyrkklockor, klockare

och klocksägner lagt ett högst betydande arbete till sina tidigare inom sitt forskningsområde. Med en outtröttlig samlarflit har han sammanbragt materialet till denna sin sista avhandling ur domkapitlets i stiftsstaden protokoll från gångna århundraden alltifrån biskop Erasmi tid, från kyrkoarkivens anteckningar, från kammararkivets fogderäkenskaper, från riksarkivets handlingar om »Klockskatten». Till detta material fogar han så en stor skatt av muntligt meddelade sägner och seder, som han vid sina bygdeforskningar samlat. Allt sammanföres mot en bakgrund av och fogas in i det kyrkohistoriska och allmänt religionshistoriska sammanhanget.

Arbetet har en dubbel syftning: en liturgisk, kyrkohistorisk och en allmänt religionshistorisk. För anmälarer ter sig avgjort den förra såsom den betydelsefullaste. Här ges, i avhandlingens första del, en omfattande teckning av kyrkklockornas härkomst och ekumeniska bruk, av den medeltida invigningen, »dopet» av klockorna, vartill lägges skildringen av reformationstidens hållning till klockorna, och särskilt intresseväckande blir ju detta kapitel för Dalarnes vidkommande genom den tillspetsning, som saken där fick genom klockekriget med dess snöpliga avslutning.

Avhandlingens andra avdelning, om kyrkklockornas liturgiska bruk, följer samma historiska utvecklingslinje från medeltiden och till senaste tid, varvid författaren, liksom i övriga avdelningar, visserligen formellt behandlar Dalarnes kyrkklockor men reellt ger icke en provinsiell utan en ekumenisk skildring. Det måste betecknas såsom ett av detta arbetes största förtjänster, att det sätter de olika delarna in i det större kyrkohistoriska och liturgiska sammanhanget.

Den tredje avhandlingen behandlar kyrkklockorna i folktron. För den, som inte är riktigt folkloristiskt och religionshistoriskt biten, ter sig denna avdelning i jämförelse med de båda tidigare mindre betydande. Men anmälarer är gärna villig att erkänna sin bristande sakförståndighet.

De båda första avdelningarna utgöra under alla omständigheter ett värdefullt tillskott till vår icke alltför omfattande liturgiska litteratur. Varje bidrag, som skänkes till skingrande av det dunkel, som ännu råder på många punkter av vår liturgiska historia, måste tacksamt erkännas. I all synnerhet, när det, såsom här, tillåter jämförelser och paralleler med närliggande områden och övertygar en genom skarp-synt grundlighet.

Törhända behöver det påpekas, att avhandlingen icke är vetenskaplig i den betydelse, att den är torr och tråkig. Det är sprudlande fart och liv i skildringen, och man bryter inte gärna av kapitlet, innan det är till ända. Författaren kan inte heller göra anspråk på att kallas

vetenskaplig i så måtto, att han skulle stå likgiltig eller kall inför sitt objekt. Man blir ofta varse i den historiska framställningen, inte minst av klockekriget, var författarens sympatier ligga. Man förstår, vad som drivit författaren till de många årens trägna forskarmöda: den kärlek till saken, som ej är en motståndare men en bundsförvant till verklig saktighet.

Vid den underhållande undersökningen om klockornas liturgiska bruk kommer författaren bl. a. in på frågan om antalet slag vid klämtningen. Officiella föreskrifter saknas, men han synes hava funnit, åtminstone för Dalarnes vidkommande, att de plägade vara nio. Här må därför meddelas en avvikande sed, som kom till min kännedom härom året, då fråga uppstod om att återinföra den dagliga klämtningen i församlingens kyrka. En av mina kyrkovårdar, barnfödd i en grannförsamling, meddelade mig, att de därstädes plägade klämta tio slag på morgonen, sju på aftonen. En sådan klämtning ger ju möjlighet till en djupt religiös tolkning: dagen börjas med en rannsaking inför dekalogen och avslutas med Herrens bön.

På tal om klämtningen har författaren — sid. 105 — framkastat den tanken, att den gamla pro pace-psalmen, 303 i Sv. Psb., vilken som regel avslutade 1600- och 1700-talets högmässor, sannolikt varit en rest av bortfallen vesper och completorium. Ett sådant antagande förutsätter, att vespern och completoriet verkligen mera allmänt fogats till högmässan, som ju dock i det ojämförligt övervägande flertalet av fall var förmiddagsgudstjänst. Bevisligen har ju lördagens och i all synnerhet helgdagsaftnarnas vesprar, som alltså föregingo och ej efterföljde högmässan, levat segast kvar. Att pro pace, som förmodligen hörde till det insjungna arvet från den gamla Tidegården, flyttades över till mässan, när psalmsången begynte bli allmännare i densamma och sedan versen för överheten tillfogats, torde väl kunna finna sin naturligaste förklaring i att den gav uttryck åt ett behov, som de många krigen skapade. Skulle författarens förmodande vara riktigt, hade den gamle ärkebiskopen i 1571 års kyrkoordning förgäves stipulerat: »Ottesong och Afftonsong skal alla tidher om åhret så wäl J Longfastonne och Dymbelwekonne som ellies på sin retta tiidh hållen wärda. Så at man ingen Afftonsong håller för Middaghen eller Ottesong effter Middaghen såsom tillförenne haffuer pläghat skeep utaff ganska ringa orsaker».

Arthur Adell.

Recensioner.

40 nya koralförspel, utgivna av Årkestiftets organistförening. Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag, Stockholm. Pris 2: 25.

I denna nya preludiesamling, som på ett utmärkt sätt kompletterar den tidigare av samma organistförening utgivna, givas många prov på verkligt god och fördjupad preludieringskonst. Såväl de enklare som de kontrapunktiskt genomarbetade preludierna vittna om sina upphovsmäns allvarliga strävan att inom den ytterst trånga ramen fånga något av den för varje koralmelodi egenartade stämningen. Strävan att få med så mycket som möjligt av koralens olika melodibildningar, hela eller stympade, på så få takter som möjligt har dock, enligt undertecknads mening, i några få fall inverkat menligt, i det att frasbyggnaden och den formella utgestaltningen i sin helhet blivit oklar. I gengäld finnas många såväl formfulländade som djupt tänkta och genom sin harmoniska utsmyckning utmärkt fångslande stycken, varför preludiesamlingen i sin helhet måste betecknas såsom synnerligen lyckad, värd en allmän spridning.

C. R.

Musik und Kirche, musik och kyrka är titeln på och på samma gång programmet för en ny på Bärenreiter-Verlag i Kassel utkommande tidskrift, som avser att till behandling upptaga frågor rörande alla liturgiska och kyrkomusikaliska gebit. Till utgivare har förslaget förvärvat pastor Christh. Mahrenholz, Göttingen. Vid hans sida stå såsom närmast medansvariga professor W. Reimann, Berlin, och d:r J. Wolgast i Leipzig. Omkring denna redaktionskommitté har förlaget lyckats samla åtskilliga av Tysklands mera framträdande personligheter, representerande skilda kyrkomusikaliska och liturgiska riktningar och skolor. Redan det första 46-sidiga dubbelnumret låter dessa skilda stämmor komma till tals. Efter en programförklaring av redaktören söka professorerna H. J. Moser och W. Reimann åstadkomma en begreppsbestämning av den evangeliska kyrkomusikens väsen, den förre med utgångspunkt i skillnaden mellan romersk och evangelisk uppfattning av klerus: å ena sidan ett från lekmannaståndet skarpt avgränsat prästerskap, å den andra ett allmänt prästadöme. Professor Gurlitt, Freiburg, skildrar nutida förnyelsesträ-

vanden i fråga om orgelkonsten, karakteriserande dessa dels såsom en evolution, en förvandling av klangidealet utifrån den gamla orgelbyggnadskonstens anda, dels såsom en revolution, ett omstörtande av alla klangvärden med mål att nyuppbygga orgeln till ett instrument för modern konst efter den nutida musikens fordringar i fråga om stil. Artikeln är ett kraftigt angrepp på försöken till orgelbyggeriets amerikanisering men ger samtidigt en återblick på de sista årtiondenas strävanden tillbaka till den gamla orgelkonsten, representerade av namnen Straube och Schweitzer. I fråga om den senare påtalar förf. hans bristande förmåga att hålla isär de båda frågeställningarna: om orgelns väsen, dess ideal å ena sidan och orgelns historia och utveckling. »Denna brist förorsakar tillsammans med den grovt materialistiska motsättningen mellan handgjord orgel och fabriksorgel, en motsättning, som ej träffar sakens kärna, en farlig romantisering av de gamla orglarna och det gamla orgelbyggeriets företräden: ett sentimentalt tillbakaskådande på det försvunna, som ej kommer tillbaka, en ofruktbar orgelhistorism, som i våra dagar är vida utbredd också i fråga om interpretationen av gammal orgelmusik». — Tidskriften åtföljes av en bilaga: *Das musikalische Schrifttum*, redigerad av den från den tyska »Singbewegung» kände d:r K. Ameln och upptagande nyutkommen litteratur och musikalien, samt av en musikbilaga, upptagande en samling tvåstämmiga psalmer av Kaspar Othmayr 1547. Prenumerationspriset på den mycket förnämligt förlagda tidskriften är 8 Mark.

A. A.

Das Bärenreiter-Jahrbuch. Fünfte Folge 1929. Herausgegeben von Karl Vötterle. Kassel, Bärenreiterverlag. Häft. Mk. 0: 90.

Ovanstående lilla prydliga häfte är egentligen intet annat än en bokförlagskatalog men onekligen så redigerad, att den väl förtjänar ett särskilt påpekande. Förlaget är ungt — blott fem år gammalt — men tydligen en ungdom, som har framtiden för sig. Om dess vakenhet vittna icke blott många av förlagsartiklarne, varom strax mera, utan och själva idén att årligen utge en *Jahrbuch*, i år den femte i ordningen. Inledningsvis talas om förlagets utveck-

ling och en del av förlaget planerade företag. Därefter följer en samling uppsatser, bl. a. en av Chr. Mahrenholz, redaktör för den av förlaget från och med i år utgivna tidskriften Musik und Kirche. Sist kommer den intressantaste delen: en fullständig förteckning över förlagets musikaler och böcker. Vi kunna här blott fästa uppmärksamheten på ett par av de för en svensk läsare intressantaste förlagsartiklarna. Så föreligger t. ex. Liliencrons bekanta Chorordning i ny upplaga, till vilken fogats en musikalisk del av H. van Eyken. Den s. k. Bapstska sångboken (den sista av Luther själv redigerade psalmboken) av år 1545 utkommer i facsimilentryck till det billiga priset av Mk. 9:—. Michael Praetorius' Syntagma Musicum II (De Organographia) utgives på samma sätt. Utgivaren är i senare fallet professor Gurlitt, som också utger en Praetoriusmonografi. Exempler må vara nog. Den intresserade, som gör sig besväret att taga del av katalogens innehåll, torde komma att även i fortsättningen följa med förlagets verksamhet.

K. P.

Celler Passion 1637, Herausgegeben von Fritz Schmidt. Bärenreiter Verlag zu Kassel. Partitur Mark 3: 20.

Får man döma av ett uttalande av biskop Augustinus, skall den kristna kyrkan redan omkring år 400 hava plägat sjunga den evangeliska passionsberättelsen vid långfredagens högmässa. I den romerska kyrkan har seden bevarats till våra dagar. Det hör till den stilla veckans mest gripande inslag att höra recitationen av de olika evangelierernas berättelser om Vår Herres Jesu Kristi Pinas Historia. Vid palmsöndagens högmässa föredrages berättelsen enligt Matteus, på tisdagen återges Markus' framställning, på onsdagen Lukas' och på fredagen Johannes'. Dessa be-

rättelser sjungas på recitationstoner, vilka variera för den berättande evangelisten och för de framträdande personerna och de olika grupperna köerna. Redan tidigt har man låtit de olika delarna utföras av olika personer. Därigenom vann den långa gudstjänsten i livlighet och berättelsen i dramatisk åskådlighet. Den evangeliska kyrkan bevarade, så vitt man kan döma av de behållna skriftliga vittnesbörden, denna gamla sköna sed. — Passionerna utfördes jämväl alltfört på de gamla recitationstonerna. Likaså upptog man från den romerska kyrkan seden att låta folkets och lärjungarnas rop utföras av flerstämmig kör. Dessa körsatser ha genomkomponerats flerfaldiga gånger även på protestantisk mark. I den av Bärenreiterförlaget utgivna passionen ha dessa körsatser återgivits efter en i Celle förvarad handskrift från tiden före 1637, vari tre av passionerna finnas upptagna. Recitationen är utförd enligt de uråldriga bruket. Den fyrstämmiga satsen är likaledes recitativiskt hållen i ren kyrkostil men hänvisar dock till senare datum, förmodligen härstammar den från 1600-talets början. En jämförelse mellan en i Linköpings stiftsbibliotek förvarad handskriven passion, som för en del år sedan utgavs och framfördes i Linköping av lic. N. Franzen, visar att den senare även i körsatserna håller sig till en äldre tradition. För den, som alltså intresserar sig för dessa sköna, ålderdomliga passionsberättelser, vilka i sig bära fröet till de stora klassiska mästarnas passioner, kan den här omnämnda tyska upplagan vara en första hjälpkälla att förstå och föras in i dem. Det synes dock anmälaren alldeles självfallet, att ett återupptagande av passionshistoriens reciterande icke bör ske i vårt land, utan att våra kyrkoarkiv få visa oss in i den svenska reformationstidstraditionen.

A. A.

Meddelanden.

Bachs Julatorium har den 27 januari kommit till utförande i Göteborgs Oskar Fredriks kyrka under ledning av församlingens organist, fil. d:r B. Anrep-Nordin.

På grund av bristande utrymme har åtskilligt material måst stå över till kommande nummer, bl. a. en uppsats om kyrkomusikernas lönefråga samt

meddelanden under avdelningen Från Stiften.

Nästa nummer av Tidskriften kommer att ägnas 400-årsminnet av Örebro möte och av den första svenska handboken. I samma nummer inflyter också årsredogörelsen för Kyrkosångens Vänners arbete 1928 och för den beslutade nyorienteringen.

ÅKERMAN & LUNDS NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

TEL. 26

SUNDBYBERG

TEL. 26

TILLVERKNING AV PIPORGLAR för kyrkor, kapell och konsertsalar.

OM- OCH TILLBYGGNADER, reparationer, omställningar och rengöringar av gamla orgelverk samt inmontering av elektriska blåsverk utföras.

UTESLUTANDE SVENSKT MATERIAL OCH ARBETE

Under år 1928 hava vi utfört orgelverk till bl. a.

Berghems kyrka	2 man.	13 reg.
S:t Eugenia kyrka, Stockholm	2 »	22 »
Kristianstads kyrka, med fjärrverk	3 »	53 »
Ljusterö kyrka	2 »	11 »
Mariakyrkan, Hälsingborg, med fjärrverk	3 »	66 »
Solna kyrka	2 »	18 »
Stavby kyrka	2 »	13 »
Svenljunga kyrka	2 »	23 »
Ytterjärna kyrka	1 »	8 »
Östersunds kyrka	2 »	14 »

Förenade organist- och klockarebefattningen

i Varnhems församling av Skaraborgs län kungöres härmed till ansökan ledig. Organistlön: nyttjanderätten till $\frac{1}{2}$ mtl. Sven Månggården Santorp (nuv. arrende kr. 500:—). Klockarelön: 120:— kr. Tjänstgöringsskyldighet vid alla såväl ordinarie som extra gudstjänster och övriga kyrkliga förrättningar.

Sökanden förbinder sig att upprätthålla den s. k. sysslomannatjänsten vid klosterkyrkan och å klosterområdet med museum enligt särskilda av kyrkostämman och Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien upprättade instruktioner, som nu finnas och ev. komma att upprättas.

Sysslomannalönen utgår f. n. pr år med 2,700:— kr. samt 300:— kr. i hyresbidrag. Sedvanlig borgen för orgelns vård fordras. Ansökningar ställas till kyrkorådet i Varnhem och sändas till dess ordförande före den 1:ste april d. å.

Varnhem den 19 febr. 1929.

Kyrkorådet.

Meddelanden.

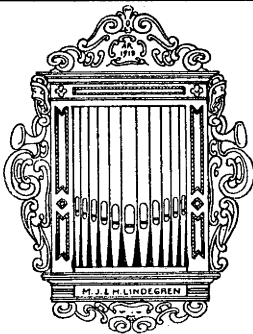
Kantorsval. Till kantor i Fosie och Lockarp valdes den 3 mars musikdir. Knut Ekberg, Malmö. Till kantor vid förenade tjänsten i Haverö har valts N. N. Jansson, Skön, i Tossene K. O. Norlén, Björkö, och i Knäred Assar Landén, Strängnäs.

Seminarierna. Till musiklärare vid folkskoleseminariet i Härnösand har skolöverstyrelsen utnämnt biträdande musikläraren vid folkskoleseminariet i Linköping, musikdirektör K. E. Engkuist, Åtvidaberg.

Professor Yngve Brilioth behandlade i sin installationsföreläsning den 6 februari, vid sitt inträde i professuren i praktisk teologi i Lund ämnet: Finlands kyrkoskick. Vi hoppas bli i tillfälle att lämna utförligare omnämnande.

Dig skall ditt Slon sjunga, den ståtliga körkoralen ur Bachs nyårsaftonskantat, som utgjorde musikbilagan till tidskriftens januarinumner, framfördes av Engelbrektskyrkans kör, tillika med körkoralen »Vår Gud är oss en väldig borg» ur Bachs kantat n:r 80, vid Engelbrekts församlings årshögtid den 17 febr., som rundradierades.

Dansk Kirkesang, Thomas Laubs stora koralboksarbete, skall bli föremål för en utförlig recension i ett följande nummer, liksom hans litterära arbete: Musik og Kirke, som 1920 utkom på Gyldendalske Boghandel.

M. J. & H. Lindegren

Orgelbyggare

Göteborg

Telefon 42638

Postadress Göteborg 7

Telefon 42638

Tillverkning av piporglar enligt tillförlitliga, länge beprövade system, anpassade efter vårt lands klimatiska förhållanden. Alla delar tillverkas omsorgsfullt och av bästa material. Egen tillverkning av pipor.

Våra orglar hava av herrar musikdirektörer och organister erhållit de högsta vitford för såväl vacker intonation som exakt och behaglig funktion.

Renoveringar och omstämningar utföras omsorgsfullt.

Ledigförklarade kyrkomusikertjänster.

A) Enbart kyrkliga tjänster:

Organist- och kantorstjänsten i *Göteborgs Gustavi Domkyrka* sökes senast 18 mars. Begynnelselön 4,100 kr.; 2 ålderstill. à 300 kr. efter 5 och 10 år; dyrtidstill.

Organist-, kantors- och klockare-tjänsten i *Norrköpings Norra förs.* sökes före 1 april. Se vidare annonsen i detta nummer!

Organist- och klockarebef. i *Varnhems förs.*, Skarab. län, varmed sysslomannatjänsten vid klosterkyrkan är för-enad, sökes före 1 april. Se vidare annonsen i detta nummer!

Organist- och klockarebef. i *Öckerö*, Göteb. o. Bohus län, sökes senast 1 april. Lön 750 kr.

Kantorstj. i *Oscars förs.* i Stock-holm sökes senast 3 maj. Begynnelselön 2,000 kr.; 2 ålderstill. à 500 kr. efter 5 och 10 år.

B) Förenade med folkskollärare-tjänst:

I *Mogata*, Österg. l., sökes före 19 mars (även för kvinnlig sök.). Skolform B 1. Lön 800 kr.

I *Ornö*, Stockh. l., sökes före 19 mars. Skolform B 1. Lön 400 kr.

I *Fridlefsstad*, Blek. l., sökes före 21 mars (adr. Björkeryd). Skolform A. Lön 700 kr. + avk. av klock.-jord (f. n. 100 kr.).

I *N. Vånga*, Skarab. l., sökes senast 25 mars (adr. Vångaby). Skolform B 2. Lön 600 kr.

I *Oviken*, Jämtl. l., sökes senast 25 mars. Skolform B 1; forts.-skola. Lön

600 kr. samt boställe (ev. i st. arrende-ink.).

I *Karleby*, Skarab. l., sökes före 27 mars. Skolform B 2. Lön 600 kr.

I *Essunga*, Skarab. l., sökes före 28 mars. Skolform f. n. C 1; forts.-skola, slöjd. Klock.-lön 400 kr., org.-lön 500 kr. Org.-ex. fordras.

I *S. Hestra*, Jönk. l., sökes senast 30 mars (adr. Broaryd). Skolform C v; forts.-skola, slöjd. Lön för exam. 700 kr., för oexam. 500 kr.

I *Lilla Malma* (Malmköpings skola), Söderm. l., sökes före 3 april (adr. Malmköping). Skolform A. För folk-skollär. hyresersätt. 600 kr. Org.-lön 800 kr. + 200 kr. för att öva och leda kyrkokören.

I *Harbo*, Västm. l., sökes före 5 april (adr. Harbonäs). Skolform B 1; f. n. slöjd. Lön 700 kr.

I *Hjälmseryd*, Jönk. l., sökes före 6 april (adr. Stockaryd). Skolform B 2. Lön 700 kr.

I *Rogsta*, Gävleb. l., sökes före 9 april. Skolform C 1; yrkesbest. forts.-skola. Skyld. att leda kyrkokör. Lön 800 kr.

I *Långhem*, Älvsb. l., sökes före 9 april. Skolform B 1. Lön 600 kr.

I *Stora Kil*, Värml. l., sökes före 18 april (adr. Kil). Skolform A. Lön 900 kr.

I *Tutaryd*, Kronob. l., sökes före 18 april. Skolform B 2; forts.-skola. Lön 350 kr. + avk. av klockarebost.

I *Bjuråker*, Gävleb. l., sökes före 18 april. Skolform B 2; ev. slöjd. Lön 900 kr.

Folkskolläraretjänsten vid *Tannåkers* fasta folkskola, litt. C 2, sökes hos skol-rådet, adr. Bolmsö, senast den 26 mars. »Sökande bör kunna sköta även organist- och klockarebefattningarna, som icke äro förenade med lärarebefattningen jämlikt § 27 i folkskolestadgan men enligt kyrkostämmans beslut skola fullgöras av folk-skolläraren mot årligt arvode av 400 kr.»

Håkan Ohlssons boktr., Lund

16.5.1939.